

KUML 1981

KUML 19 81

ÅRBOG FOR
JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

With Summaries in English

I kommission hos Gyldendalske Boghandel,
Nordisk Forlag, København 1982

OMSLAG: Kvindefigurer fra vikingetid

Redaktion: Poul Kjærum
Tilrettelæggelse og omslag: Flemming Bau
Tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s

Skrift: Baskerville 11 pkt.
Papir: Stora G-point 120 gr.

Copyright 1982 by Jysk Arkæologisk Selskab

ISBN 87-00-53781-0
ISSN 0454-6245

INDHOLD/CONTENTS

<i>Ole Thamdrup</i> : »...og gjorde disse mindesmærker...«	7
»...and made these monuments...«	11
<i>Flemming Bau</i> : Seler og slæb i vikingetid. Birka's kvindedragt i nyt lys	13
Straps and Trains in the Viking Age: Birka's Female Costume in a New Light ..	40
<i>Jørgen Ilkjær og Jørn Lønstrup</i> : Runefundene fra Illerup ådal. En arkæologisk vurdering af vore ældste indskrifter	49
The Runes from Illerup River Valley	62
<i>Erik Moltke og Marie Stoklund</i> : Runeindskrifterne fra Illerup mose	67
The Runic Inscriptions from Illerup River Valley	77
<i>Lotte Hedeager og Kristian Kristiansen</i> : Bendstrup – en fyrstegrav fra den romerske jernalder, dens sociale og historiske miljø	81
Bendstrup – a Princely Grave from the Early Roman Iron Age: Its Social and Historical Context	150
<i>Christian Fischer</i> : En romersk glasskål med jagtmotiv. Fra en yngre romersk jernaldergrav	165
A Roman Glass Bowl Engraved with a Hunting Motif from a Late Roman Iron Age Grave	177
<i>Lise Bender Jørgensen</i> : Et tekstilfragment fra Dalagergårdgraven	183
A Textile Fragment from the Dalagergård Grave	185
<i>Jørgen Lund</i> : Toftinghuset. Om rekonstruktion af et jernalderhus	187
On the Reconstruction of an Iron Age House	203
<i>Ingrid Falktoft Andersen</i> : Tre midtjyske enkeltgravshøje	207
Three Battle-Axe Mounds from central Jutland	220
<i>Grethe Jørgensen</i> : Korn fra Sarup. Med nogle bemærkninger om agerbruget i yngre stenalder i Danmark	221
Cereals from Sarup. With some Remarks on Plant Husbandry in Neolithic Denmark	230

ET TEXTILFRAGMENT FRA DALAGERGÅRD-GRAVEN

Af Lise Bender Jørgensen

Det lønner sig ofte at efterse gravfundne metalgenstande for eventuelle bevarede tekstilrester. Selv om der maaske kun er bevaret 1 cm² stof er dette i reglen nok til at bestemme væveteknik, spinderetning og traadtal, og saaledes bidrage til vor viden om oldtidens klædevarer – samt fortælle lidt om den gravlagte persons dragt.

Graven fra Dalagergård, der er beskrevet i foranstaaende artikel (1), indeholdt bl.a. en bronzefibula (se s. 166 fig. 1). Omkring naalen paa fiblen sad et 0,5 × 0,8 cm stort tekstilfragment, der kunne bestemmes til at være brikvævet. Der havde været benyttet mindst 6-7 brikker til vævningen, og disse var parvist modstillede. Garnet var Z-spundet i begge retninger, og der kunne maales en vævetæthed af 7 brikker på ½ cm, dvs. 14 brikker paa 1 cms bredde. Graven er dateret til yngre romersk jernalders senere del.

Brikvævning er en baandvævningsteknik, der er ret almindelig i yngre romertid, hvor den fortrinsvis blev benyttet til borter paa stof. Det kendteste eksempel er den saakaldte Pragtkappe I fra Thorsbjerg-mosefundet, en kappe i blaåt- og hvidtneret kiperstof med brikvævede borter paa alle fire sider. To af borterne var smalle, paa hver 9 brikker, de to andre var meget brede, henholdsvis paa 138 og 178 brikker. Brikborterne blev udnyttet i fremstillingen af selve kappen, saaledes at den ene af de smalle borter fungerede som opsætningsbort, dvs. islætstraadene i brikborten fortsatte ud i selve kiperstoffet, hvor de tjente som trendtraade. Den anden smalle bort samt den bredeste bort (178 brikker) var sideborter og blev vævet samtidig med selve stoffet, mens den anden brede bort (138 brikker) var afslutningsbort. Brikkerne i Thorsbjerg-borterne var ligesom i Dalagergård-stykket parvist modstillede. Spinderetningen var S-tvinding af 2 Z-spundne traade, og der maales ca. 10 brikker paa 1 cms bredde. (2).

I en undersøgelse af gravfundne danske romertidstextiler (3) blev der paavist 30 fragmenter af brikvævede borter, fordelt paa 8 stykker fra ældre romertid og 22 stykker fra yngre romertid. Hertil er siden kommet et større textilmateriale fra den bornholmske romertidsgravplads ved Slusegaard, hvor der fandtes 9, evt. 10 stykker af brikvævede borter. De 9 sikkert bestemte stykker kunne alle dateres til yngre romertid, det sidste, usikkert bestemte stykke dateredes til ældre romertid (4).

Ogsaa en yngre romertidsgrav fra Vorbasse indeholdt rester af brikvævning (5), og i det store mosefund fra Illerup Aadal fandtes i forbindelse med en bunke skjoldbuler tekstilrester med en bred brikvævet bort, tilsyneladende paa henved 160 brikker, dvs. fuldt paa højde med Thorsbjergpragtkappens bort (6).

Hertil kan føjes en række tidligere kendte stykker, fortrinsvis fra yngre romertid (7).

Brikvævede borter hører i høj grad sammen med opstadvæven, idet borterne ofte blev benyttet som opsætningsbort, som det var tilfældet ved Thorsbjerg-pragtkappen. En anden baandteknik, repsvævning, kunne ogsaa benyttes til opsætningsborter, eller man kunne nøjes med en tyk snor, hvorom alle trendtraadene blev fastgjort. (8)

Repsvævede borter optræder i danske romertidsfund fortrinsvis i ældre romertid, mens brikvævning er den almindelige borttype i yngre romertid. De to borttyper udelukker langt fra hinanden, men der kan alligevel konstateres en tydelig ændring fra ældre til yngre romertid. Repsborterne optræder i to udgaver, nemlig dels borter, der sandsynligvis har været opsætningsborter, og dels borter af den type, der kaldes rund- eller hulvævede. Den sidstnævnte type optræder bl.a. paa peplosdragten fra Huldremose, der ikke er fremstillet paa en opstadvæv, men paa en rundvæv. (9) Rent teknisk kan repsvævede sidekanter, hvadenten de er hulvævede eller ikke, sagtens fremstilles paa saavel rundvæven som opstadvæven, men opsætningsborter kan, uanset om de er reps- eller brikvævede, ikke bruges i en rundvæv.

Der er klare vidnesbyrd om at begge væve har været benyttet i Danmark i romersk jernalder, men forskellige ting tyder paa at opstadvæven først for alvor kommer i brug i slutningen af ældre romertid, mens rundvæven saa til gengæld gaar af brug. (10) Blandt argumenterne herfor kan nævnes en kraftig udvikling af klædestandarden i løbet af ældre romertid, baade hvad angaar udvalget af væveteknikker, valget af spinderetning, og ikke mindst stofkvaliteten, udtrykt i traadtallet, der stiger fra gennemsnitligt 10 traade pr. cm i 1. aarh. til 14-16 traade pr. cm i 2. aarh. Den ændring, der kan spores i borterne fra ældre til yngre romertid, hænger sandsynligvis sammen med de øvrige fornyelser i klædestandarden. Fundmaterialet er dog for borternes vedkommende endnu meget begrænset, og man maa regne med mange fejlmuligheder.

Textilfragmentet fra Dalagergård giver saaledes paa trods af sin lidenhed endnu et velkomment bidrag til problematikken omkring klædeproduktionen i romersk jernalder. Rent dragtmæssigt giver stykket ikke mange holdepunkter, men brikbaandets placering omkring fibulaens naal tyder paa at det har udgjort borten paa en kappe eller lignende dragtstykke, der har været holdt sammen af smykket.

SUMMARY

A textile fragment from the Dalagergård grave

Found around the pin of a bronze fibula from a Late Roman Iron Age grave from Dalagergaard was a small fragment of a tablet-woven border, made with at least 6 tablets. The piece was made of Z/Z-spun yarn; density about 7 tablets per ½ cm. Tablet-woven borders are fairly common in textile finds from the Late Roman Iron Age, while ribbed borders were preferred in the Early Roman Iron Age.

Lise Bender Jørgensen
Langelands Museum

NOTER

- 1) Fischer, C. En romersk glasskål med jagtmotiv. Kuml 1981. Dalagergård, Sdr. Vissing s., Tyrsting h., Skanderborg amt. sm. jour.no. 1/78.
- 2) Schlabow, K. 1965: Der Thorsberger Prachtmantel. Schlüssel zum altgermanischen Webstuhl. Veröffentlichungen des Fördervereins Textilmuseum Neumünster, Heft 5.
- 3) Bender Jørgensen, L. 1980: Cloth of the Roman Iron Age in Denmark. Acta Archaeologica 50.
- 4) Bender Jørgensen, L.: Textilfundene fra Slusegaard. I O. Klindt-Jensen: Slusegaard III. Under forberedelse.
- 5) Vorbasse grav 3,5. NM jour.no. 1124/78.
- 6) Illerup Aadal, FHM IXL.
- 7) Hald, M. 1950: Olddanske tekstiler. Nordiske Fortidsminder V. p. 227 ff.
- 8) Hoffmann, M. 1964: The Warp-Weighted Loom. Oslo. p. 151 ff.
- 9) Hald, M. 1950, op. cit. p. 49 og p. 208 f.
- 10) Bender Jørgensen, L. 1980, op. cit. p. 25 f.

